

bazeze doar pe alianță. Aceasta deoarece niciun actor nu trebuie să lase sarcina propriei protecții în seama organizațiilor internaționale sau normelor stabilite de acestea. În accepțiunea realistă, cooperarea este limitată (psihic, ca perioadă de timp și ca domeniu), pentru că niciodată nu se poate ști cu exactitate dacă câștigul va fi împărțit egal între aliați. Altă cauză a limitării izvorăște din însăși natura sistemului internațional și din faptul că din orice formă de cooperare rezultă un fel de dependență (fie unilaterală, fie bilaterală sau interdependentă).

Spre deosebire de această perspectivă realistă, școala neoliberală susține că interesele comune sau interdependente sunt un motiv în plus pentru alianțe, iar cooperarea între state diminuează teama, nesiguranța cu privire la ceilalți și crește previzibilitatea.

În sistemul internațional, există mai multe grade de cooperare pornind de la integrarea, care presupune un transfer de suveranitate din partea statelor ce cooperează, asupra unor instanțe internaționale ce au competența să sancționeze organismele neconforme. În ceea ce privește problemele de securitate și cele militare, există alianțe, însă nu de mare amploare.

Analizând războiul în istoria omenirii, Clausewitz a propus categorisirea acestuia în cinci tipuri: absolut, real, total, limitat, nelimitat.

Războiul absolut este o fantezie logică, imposibil de realizat în realitate nerestrâns de forțe inteligente. În acest caz, violența este externă, deoarece scopul este învingerea completă a inamicului.

Războiul real este constrâns de anumite limite (sociale, politice, de timp și de spațiu). Acești factori determină absolutul să se întâmple. Războaiele reale sînt întind pe scară largă de la simple amenințări la conflicte nelimitate.

Războiul total cere o subordonare totală a tuturor politicilor și presupune că victoria sau înfrângerea totală sunt singurele opțiuni posibile.

Războiul nelimitat este conflictul care vizează îndeplinirea unei decizii politice reale și presupune distrugerea inamicului prin distrugerea completă a forțelor sale psihice, fizice și de orice alt tip.

Pe lângă aceste tipuri de război descrise de Clausewitz, teoria relațiilor internaționale se oprește și asupra războiului hegemonic, asimilat cu cel total. Acest război implică: puterile dominante; statele challenger (cele ce vor să schimbe); alte state majore și majoritatea statelor minore. Miza acestui război este fie schimbarea distribuției puterii în sistem, fie a structurii de autoritate în sistem. Intensitatea războiului hegemonic tinde către absolut. Gradele de violență și de distrugere sunt foarte ridicate, ceea ce îl transformă într-un război fără limite.

Evoluția sistemului internațional până la 1914

Domeniul Relațiilor Internaționale este pe cât de recent, pe atât de complex. Teoria Relațiilor Internaționale, Istoria Relațiilor Internaționale, Dreptul Internațional, Studiile Strategice, Analiza de Politică Externă și Economia Politică Internațională sunt toate ramuri ale domeniului Relațiilor Internaționale.

Spre deosebire de celelalte ramuri însă, *Istoria Relațiilor Internaționale* se preocupă exclusiv de istoria relațiilor de putere dintre actorii internaționali încă de la formarea sistemului internațional și până în zilele noastre.

Desigur, se poate vorbi despre o politică instalată încă din vremea primelor organizări politice omenești alcătuite pe malurile Tigrului și ale Eufratului. Unii autori, precum Robert Gilpin, consideră că se poate vorbi despre un sistem internațional chiar și în vremea orașelor – state antice greșesti, de exemplu, sau a imperiilor (mai ales europene) din Evul Mediu. Diferența, susține Gilpin, constă tocmai în faptul că de-a lungul timpului a existat o semnificativă *schimbare de sisteme*, modificându-se însăși natura actorilor internaționali ai respectivului sistem.

Astfel, orașele-state antice au lăsat loc în Evul Mediu imperiilor multinaționale ca actori dominanți ai sistemului internațional, iar acestea, la rândul lor, au făcut loc statelor-națiuni chiar de la sfârșitul secolului al XV-lea. Este adevărat că în cazul acestor orașe-state antice sau al imperiilor medievale putem vorbi despre o politică interstatală – totuși, *despre politica internațională putem vorbi doar din momentul în care principalul, dacă nu unicul, actor internațional devine statul suveran modern, cel mai adesea constituit pe un teritoriu locuit de un anumit grup național.*

Din această perspectivă, cadrele teoretice care vor ghida analiza sunt cuprinse în două mari teorii structurale ale sistemului internațional. Prima este decizia lui George Modelski, care concepe evoluția sistemului internațional în termenii unor cicluri succesive ale marilor puteri. Din acest punct de vedere, Modelski deosebește cinci cicluri ale sistemului internațional, reprezentat de dominarea sistemului de către una dintre următoarele puteri: Portugalia, Olanda, Marea Britanie (care domină două cicluri) și Statele Unite ale Americii. Acestea se desfășoară după cum urmează:

1. *Ciclul portughez* – din 1497 (expediția lui Vasco da Gama în India) și până la momentul cuceririi în 1580 a Portugaliei de către Spania;
2. *Ciclul olandez* – începe aproximativ în 1580 și se sfârșește odată cu Tratatul de la Utrecht (1713);
3. *Ciclul britanic I* – începe în preajma anilor 1710 și se sfârșește în 1783, după războiul de independență al coloniilor americane;

4. *Ciclul britanic II* – începe odată cu Congresul de la Viena (1815) și ia sfârșit după Primul Război Mondial;

5. *Ciclul american* – începe în jurul anului 1918 și este încă în plină desfășurare.

Principalele caracteristici asupra cărora se centrează Modelski în descrierea fiecărui ciclu sunt legate în special de *dominația acestor puteri asupra mărilor* a celor mai importante *rute comerciale și de punctele de sprijin de interes strategic ale acestora*, având în vedere că, până la revoluția industrială, transportul maritim era predominant (și chiar și după aceea, în mare măsură).

Având în vedere importanța pe care Modelski o acordă marilor puteri – mai exact puterilor hegemon –, este absolut necesar să abordăm această analiză din perspectiva polarizării sistemului internațional. Teoreticienii relațiilor internaționale se concentrează asupra a trei mari tipuri de configurare a sistemului:

- *unipolaritatea* – presupune existența unei singure puteri majore (sau superputeri după sfârșitul Războiului Rece), care domină sistemul internațional. Unipolaritatea intervine cel mai adesea în cazul puterilor hegemon;

- *bipolaritatea* – este considerată deseori ca fiind cea mai stabilă configurație a sistemului internațional, implicând existența a două mari puteri opozite ce domină fiecare o anumită parte a sistemului; se pot raporta ideologic și militar una la cealaltă, ajungându-se la o cursă a înarmărilor. Situația bipolară tipică este cea a Războiului Rece, cu Statele Unite ale Americii și Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice ca singure puteri mondiale;

- *multipolaritatea* – implică existența a cel puțin trei mari puteri care sînt dominante în sistem, fiind considerată o configurație stabilă a sistemului internațional; istoricii relațiilor internaționale consideră îndeobște că sistemul internațional a fost multipolar între Pacea de la Westfalia (1648) și al sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial.

A doua teorie a structurii sistemului internațional îi aparține lui Immanuel Wallerstein²⁴, care consideră că sistemul internațional a fost încă de la începuturile sale (și continuă să fie și în zilele noastre) împărțit în trei cercuri concenrice. Este un mod de reflecție asupra sistemului internațional care nu mai are în vedere o singură putere care domină întregul sistem într-o anumită perioadă de timp, ci stabilește o structură triadică, determinată de legăturile economice fundamentale ce lasă loc controlului exercitat asupra sistemului către puterea hegemon. Această structură constă din:

²⁴ Pentru mai multe referiri privind influențele marxiste asupra lui Wallerstein, vezi și capitoul „Teorii marxiste ale Relațiilor Internaționale”.

1. **Centru** – alcătuit din puterile majore; acestea sunt nu numai puterile care au interese la scară mondială, având și capacitățile de a le apăra, ci sunt și acele puteri care dețin o influență mare asupra formulării regulilor (îndeosebi economice) care ghidează sistemul internațional și asupra respectării lor.

2. **Semiperiferie** – constă în principal din trei categorii de state:

a. *foste puteri centrale aflate într-o poziție descendentă* – sunt fostele mari puteri aflate în decădere, joacă încă un rol destul de important în sistem. Este cazul Spaniei în secolul al XVII-lea sau al Rusiei în perioada interbelică;

b. puteri aflate în zona periferică și care se află într-o poziție ascendentă – este vorba despre mari puteri în devenire, în ascensiune. Sunt puteri care încearcă să-și maximizeze puterea în sistemul internațional. Este cazul Statelor Unite la sfârșitul secolului al XIX-lea, al Japoniei de la începutul secolului XX sau al Chinei din zilele noastre.

c. puterile regionale, subsistemice – puteri ale căror interese și capacități nu depășesc aria propriului subsistem al relațiilor internaționale. Este cazul unor state precum Taiwan, Singapore, Coreea de Sud etc.

3. **Periferie** – este compusă din acele state care nu au nici interese sistemice, dar nici capacități semnificative, chiar rapoarte la sfera propriului subsistem al relațiilor internaționale. Sunt state cu economii slab dezvoltate, cu capacități militare foarte reduse și a căror securitate depinde în mare măsură de aranjamentele internaționale ale marilor puteri. Este cazul unor state precum Portugalia, Irlanda, țările din sud-estul Europei, statele africane etc.

Pacea de la Westfalia (1648)

Semnarea la Münster și Osnabrück a *Tratatelor Westfalice în 1648*, după o îndelungată dezbateră asupra termenilor păcii (între 1644 și 1648), pune capăt unei perioade dintre cele mai semnificative conflicte din istoria Europei – Războiul de 30 de ani (1618 – 1648) –, care simbolizează sfârșitul dominației habsburgice în Europa și conferă libertate Țărilor de Jos. Conflictul care a atras toate marile puteri europene ale aceluși timp a reprezentat momentul ce a consacrat în mod oficial existența unui sistem internațional.

Importanța acestui moment este dată de un set de caracteristici ale sistemului internațional și ale actorilor acestuia pe care a reușit să le impună.

În primul rând, *Tratatelor Westfalice stabilesc principiul după care primul actor internațional din punct de vedere legal este statul.*

În al doilea rând, statele care erau parte a sistemului internațional dețineau un atribut primordial: *suveranitatea*. Suveranitatea reprezintă totodată capacitatea și dreptul unui actor de a-și defini propriile interese, de a-și construi